

Σχολιασμός πάνω στο κείμενο της Marilia Aisenstein

Μάριος Σταυρογιαννόπουλος

"In doing psycho-analysis I aim at keeping alive, keeping well,
keeping awake.
I aim at being myself and behaving myself. Having begun an
analysis I expect to continue with it, to survive it, and to end it."

D.W.Winnicott, 1962

Ο Winnicott στη φράση του αυτή ίσως υπογραμμίζει ότι η πραγματική αμοιβή της ανάλυσης δεν είναι τα χρήματα, καθώς, σε μερικές λέξεις αποτυπώνει τον «πλούτο» που προσφέρει η ψυχαναλυτική σχέση και διεργασία, και στον αναλυτή και στον αναλυόμενο.

Η Marilia Aisenstein, και στην ομιλία της και στο κείμενο της, ουσιαστικά προκαλεί την Ελληνική Ψυχαναλυτική Εταιρεία και τα μέλη της, να την ακολουθήσουν σ' ένα ταξίδι αναστοχασμού και επαναπροσδιορισμού της σημασίας και του ρόλου του χρήματος στην ανάλυση. Θα είναι πολύ ενδιαφέρον να δούμε πόσοι θα την ακολουθήσουμε σε αυτό το δύσβατο και γεμάτο αγκάθια μονοπάτι, ή απλά θα προτιμήσουμε να «απωθηθεί», ώστε να αποφύγουμε τυχόν δυσάρεστες και δυσφορικές συνδέσεις και να παραμείνουμε στην «τυποποιημένη» ερμηνεία ότι οποιαδήποτε συζήτηση περί πληρωμής και προσαρμογής αυτής δεν αφορά παρά αντιστάσεις, πρωκτικές καθηλώσεις κτλ., από την πλευρά του αναλυόμενου.

Η συζήτηση είναι για την αμοιβή (reward) ή για την πληρωμή (payment). Έννοιες τόσο διαφορετικές και όμως συχνά τόσο βολικά ταυτόσημες. Δεν είναι η επιθυμία μου να ακολουθήσω την οδό της ερμηνείας του ζητήματος πληρωμή ή μείωση της· ή καθυστέρηση της. Ούτε καν να την συνδέσω με την οικονομική κρίση, καθώς αυτά ίσχυαν και προ κρίσης, και όλοι γνωρίζουμε ότι οι αναγκαστικές και απ' έξω αλλαγές δεν συνοδεύονται από την ανάλογη ψυχική διεργασία της μεταλλαγής. Ίσως θα είχε νόημα να σκεφτούμε τι μπορεί να κάνει τον καθένα να σκεφτεί και να λειτουργήσει ως φιλόδοξος αναλυτής, ως φιλόσοφος αναλυτής και ως φιλοχρήματος αναλυτής. Όπως έλεγε και ο Πλάτωνας «όποιος θέλει πραγματικά να είναι πλούσιος, ας μην κάνει την περιουσία του μεγαλύτερη αλλά την πλεονεξία του μικρότερη».

Ακολουθώντας τις σκέψεις της Marilia Aisenstein περί πληρωμής και εύρους της, όπως και του Freud, που προειδοποιούσε ότι οι χαμηλές αμοιβές μπορεί να αυξήσουν τις νευρωτικές άμυνες, η συγγραφέας εξαιρετικά εύστοχα προσθέτει ότι «το ίδιο μπορεί να συμβεί και με τις πολύ υψηλές αμοιβές», ενώ ο Eissler (1974) θέτει το παρακάτω πολύ εύστοχο ερώτημα και

υπογραμμίζει και τον κίνδυνο της μαζοχιστικής ευχαρίστησης όπου οι αναλυόμενοι θυσιάζουν βασικές ανάγκες για να μείνουν στην ανάλυση: "...όμως πως προσδιορίζεται 'μια πολύ χαμηλή πληρωμή'. Η πληρωμή μπορεί να θεωρηθεί χαμηλή με τους όρους της κοινωνίας, και τι αναμένεται ένας θεραπευτής να χρεώνει, μπορεί όμως αυτό ταυτόχρονα να σημαίνει ένα ποσό πολύ υψηλότερο από αυτό που μπορεί κάποιος ασθενής να πληρώσει. Ποιος είναι ο ψυχολογικός ορισμός της 'κατάλληλης/σωστής πληρωμής'? Ένας τέτοιος ορισμός θα καθόριζε το εύρος της χρηματικής ευθύνης του ασθενούς μόνο με ψυχολογικούς όρους. Ο Freud, αναφέρεται, ότι κάποτε είπε ότι η πληρωμή πρέπει να είναι τέτοιου μεγέθους ώστε να «πληρώσει» λίγο τον ασθενή. Αυτό σημαίνει ότι ο ασθενής θα υποστεί μια βέλτιστη ματαίωση...είναι δύσκολο βέβαια να περιγράψει κανείς με ακριβείς όρους τι σημαίνει βέλτιστη ματαίωση. Ίσως ότι στερεί από τον ασθενή κάποια ευχαρίστηση που θα απολάμβανε εν τη απουσία της, όμως αυτή η ευχαρίστηση ή ικανοποίηση που χάθηκε δεν θα έπρεπε να είναι εξαιρετικά ουσιαστική για εκείνον, είτε αντικειμενικά, είτε υποκειμενικά»

Στο ίδιο άρθρο ο Eissler προτείνει στους αναλυτές-μέλη των εταιρειών να κάνουν τουλάχιστον μία δωρεάν ανάλυση, καθώς από μόνη της αυτή, σαν διεργασία, κινητοποιεί τον αναλυτή και τον βοηθάει να συσσωρεύσει εμπειρία από τέτοιου τύπου αναλύσεις. Το χρήμα όχι μόνο δεν αποτελεί την κινητήριο δύναμη της ανάλυσης, ούτε για τον αναλυόμενο ούτε για τον αναλυτή, αλλά επιπλέον, η δωρεάν ανάλυση του προσφέρει και την δυνατότητα βελτίωσης της ψυχαναλυτικής του τεχνικής, ελεύθερος και ανεξάρτητος από τις επιδράσεις του χρήματος. Υπογραμμίζει βέβαια «...ότι στις περιπτώσεις όπου το χρήμα παίζει πρωτεύοντα ρόλο πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί γιατί όταν ένας αναλυτής δέχεται ένα ασθενή για ανάλυση μόνο όταν μπορεί να πληρώσει την υψηλότερη καθορισμένη τιμή, τότε ίσως αυτό είναι ενδεικτικό μιας παθολογικής σχέσης του συγκεκριμένου αναλυτή με το χρήμα και αναπόφευκτα και με τον αναλυόμενο. Μια ισορροπημένη σχέση με το χρήμα θα συμπεριελάμβανε την προθυμία και την αποδοχή του ενδεχομένου, από την πλευρά του αναλυτή, σε κάποιες περιπτώσεις να λειτουργήσει χωρίς ή με χαμηλό ποσό πληρωμής»

Αν σε όλα τα παραπάνω προσθέσουμε και το στοιχείο της ασυμμετρίας που υπάρχει εξ αρχής σε αυτή την «απατηλή» σχέση, όπως την έχει χαρακτηρίσει ο Χ. Ιωαννίδης (2009) στο ομώνυμο άρθρο του και που πολύ εύστοχα περιγράφει η Hoffman (1996) λέγοντας "...ότι εξ αρχής υπάρχει στην ψυχαναλυτική συνθήκη μια ασυμμετρία στην ισορροπία των δυνάμεων, καθώς κάποιος ζητάει την βοήθεια κάποιου άλλου, που δυνητικά θα επηρεάσει όλες τις πτυχές της ζωής του...μια ξεχωριστή κοινωνική συνθήκη..", τότε κανείς μπορεί να αναρωτηθεί γιατί σε μια τόσο ζωντανή, περίπλοκη και σε διαρκή κίνηση διεργασία που ο αναλυτής καλείται να ισορροπήσει στα όρια μεταξύ ασυνειδήτου και συνειδητού, μεταξύ του εγώ και του εκείνου, μεταξύ του εαυτού και του αντικειμένου, μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής πραγματικότητας, όταν η συζήτηση

περιστραφεί γύρω από τα χρήματα, αυτόματα σχεδόν προστρέχουμε στο ασφαλές καταφύγιο της «βεβαιότητας» ότι είναι κάτι που δεν μας αφορά, αλλά αφορά την μεταβίβαση του αναλυόμενου και τις αντιστάσεις του και το ερμηνεύουμε ανάλογα.

Η Hoffman (1997) υπογραμμίζει «...πιστεύω επίσης ότι είμαστε απρόθυμοι να συζητήσουμε τις εμφανείς ρήξεις του πλαισίου από την πλευρά του αναλυτή, γιατί ξέρουμε, εξαιτίας του επαγγέλματος μας, ότι ανεξάρτητα από το πόσο καλά αναλυμένος είναι ένας αναλυτής, δεν διαφέρουμε θεμελιωδώς από τον μη-αναλυμένο άνθρωπο, ανεξάρτητα από τις υπέρμετρες και υπερβολικές προσδοκίες που μπορεί να έχουμε από τους εαυτούς μας. Κανείς μας δεν μπορεί να δραπετεύει ή να διαφύγει από τις επιτακτικές βρεφικές ανάγκες του, την βαθιά επιθυμία για αγάπη, τις καταστροφικές του επιθυμίες και την πάλη να εμπεριέξει το αδύνατο, το μη-προσβάσιμο, το απρόσιτο, αυτό που υπάρχει από την άλλη πλευρά του ορίου....»

Είναι σαφές ότι πρέπει να υπάρχει στη πρακτική της ψυχανάλυσης, όπως και σε κάθε επάγγελμα, αυτό που ονομάζεται λειτουργική ευχαρίστηση, να παίρνεις ευχαρίστηση από αυτό που κάνεις, είναι επίσης σαφές ότι πρέπει να πληρωθεί κάποιος για να μπορεί να ζήσει, είναι επίσης σαφές ότι υπάρχει και ο ναρκισσισμός και η ναρκισσιστική ευχαρίστηση, που παρόλο που είναι στο μυαλό μας, ή τουλάχιστον θα έπρεπε να είναι, και προσπαθούμε να την «μετριάσουμε», μας επηρεάζει. Αν αποδειχθεί ότι ο ορισμός του ύψους της πληρωμής καθορίζεται αποκλειστικά από τις «ανάγκες» του αναλυτή, και δεν έχει ως τελικό παράγωγο κάτι που ωφελεί και τον αναλυόμενο, τότε πως μπορούμε να μιλάμε για ψυχαναλυτική θέση.

Ο R.Britton στην πρόσφατη ομιλία του μας μίλησε για την προσδοκία για κατανόηση (expectation of understanding) και για την ανάγκη για συμφωνία (need of agreement). Ίσως θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι όπου υπάρχει η πρώτη το χρήμα και οι εκφάνσεις του κατανοούνται και επεξεργάζονται με ένα τρόπο ωφέλιμο και από τα δύο μέρη και για τα δύο μέρη, όπου κυριαρχεί η δεύτερη, ο/η αναλυτής/τρια δεν επιτρέπει τον ενδιάμεσο χώρο και την διαφοροποίηση στο σημείο αυτό, και υπαγορεύει/επιβάλλει την «αξία-αυθεντία» του, ερμηνεύοντας και καλώντας τον αναλυόμενο να «συμφωνήσει» μαζί του. Παραβλέποντας βέβαια μια βασική αρχή, ότι για να υπάρξει ζωή μέσα στην αναλυτική σχέση, πρέπει να υπάρχει ζωή και έξω από αυτή, κάτι που ισχύει εξίσου και για τα δύο μέρη.

Κλείνοντας θα ήθελα να παραθέσω ένα απόσπασμα από ένα αφήγημα του Χρόνη Μίσσιου (1988), που θα μπορούσε να αναφέρεται σε μια πορεία, προσωπική του καθενός, από αναλυόμενος, σε υποψήφιο μέλος, σε πρόεδρο, σε τακτικό και τέλος σε διδάσκοντα/ουσα ψυχαναλυτή/τρια: «... Ρε συ, νομίζω πως μια από τις μεγαλύτερες δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο επαναστάτης, είναι πώς, μέσα στη διαδρομή του, δεν θα χάσει την ανθρώπινη ουσία του, πώς

θα διαφυλάξει την εσωτερική του πορεία, στην ολοκλήρωσή του ως ανθρώπου, στο πώς δηλαδή αυτός ο μοναχικός δρόμος δεν θα μπει μέσα του, δεν θα τον κατακτήσει, δεν θα τον μετατρέψει από στοχαστικό σε πιστό, από ευαίσθητο ρομαντικό σε γραφειοκράτη, από ανθρωπιστή σε εχθρό του ανθρώπου και της κοινωνίας, από επαναστάτη σε πολιτικό... Θαρρώ πως μονάχα μια βαθιά και μεγάλη αγάπη για τη ζωή μπορεί να σώσει την ανθρώπινη ουσία σου, γιατί όπως η επανάσταση δεν είναι μια πολιτική πράξη αλλά μια βαθιά κοινωνική παιδεία, μια πολύχρωμη ερωτική επικοινωνία με τους ανθρώπους, τη φύση και τα πράγματα, έτσι κι ο επαναστάτης δεν μπορεί να είναι ένας πολιτικός άνθρωπος, αλλά ένας άνθρωπος ερωτευμένος ...».

Αναφορές:

Hoffmann, J. (1997). The Psychoanalyst as Frame. *Scandinavian Psychoanalytic Review* 20:232-237

Eissler, K.R. (1974). On Some Theoretical and Technical Problems Regarding the Payment of Fees for Psychoanalytic Treatment. *International Review of Psycho-Analysis* 1:73-101

Ιωαννίδης, Χ. (2009). Απατηλές Σχέσεις. *Οιδίπους* 2:392-40.

Μίσσιος, Χ. (1988). Χαμογέλα, ρε, τι σου ζητάνε; Αθήνα: εκδ. Γράμματα